

PITANJE TAKOZVANOG GRADIŠĆANSKOG KORIDORA - HRVATSKO GLEDISTE

Božena V r a n j e š - Š o l j a n

*Začetnici ideje o koridoru koji bi teritorijalno (gospodarski i prometno) povezivao Čehoslovačku od Bratislave do Varaždina bili su češki politički emigranti, a pobornike su imali među srpskim i hrvatskim političkim djelatnicima. Ovim pitanjem bila je ne-
očekivano pogođena hrvatska manjina koja od XVI. stoljeća živi na prostoru tadašnje zapadne Ugarske, uzduž granice kojom je trebao prolaziti koridor.*

1. EUROPA NAKON PRVOG SVJETSKOG RATA: ŠANSE NARODA I NACIONALNIH MANJINA

Svršetak prvog svjetskog rata donio je promjene u političkoj karti Europe. Postignuto primirje značilo je u neku ruku pobjedu bivših nacionalnih manjina - svih onih raznorodnih skupina koje nisu izgubile svijest o svojoj individualnosti tijekom mnogih stoljeća pod ruskim, njemačkim i austrougarskim carstvom.

Na području spomenutih carevina formiralo se nakon prvog svjetskog rata desetak država, od kojih je osam bilo novih. Njihov se nastanak odvijao u skladu s Wilsonovim načelima o samoodređenju naroda. U početku, novim su državama još manjkale granice jer su svoje stvaranje dugovale upravo načelu nacionalnosti. Ali primjena ovoga načela pokazala se u praksi veoma nepodesnom jer su gotovo svugdje u Europi postojale pogranične zone u kojima je živjelo miješano stanovništvo različitih vjera, jezika i kulturnih tradicija. Stoga je osnovno pitanje bilo: kako povući granicu novih država a da ne dođe do bilo kakvog potčinjavanja manjina? Drugo pitanje bilo je kako izbjeći stanje u kojemu bi same manjine mogle postati klicom otpora i nemira.¹

Dakako da novoformiranim državama pozivanje na pravo nacionalnosti nije bilo isključivo i jedino. One su se također pozivale na svoje gospodarske ili strategijske interese, štoviše, neke su tražile priznanje svojih povijesnih prava. Po njihovu mišljenju, miješanje žiteljstva bilo je često rezultat kolonizacije koju su provodili bivši gospodari. Zbog toga su tražile ispravak nepravde ukidanjem "stoljetne okupacije".² Jednom riječju, nove su države težile proširivanju svojih područja na račun pobijedenih, pri čemu su neke u određivanju granica između novih država postajale suparnice. Predmet njihova spora bilo je isto područje kojeg su kanile zadobiti.

Ipak, Društvo naroda, osnovano Wilsonovom inicijativom, preuzelo je na sebe prestižnu zadaću stvaranja "općeg udruženja nacija kako bi se ustanovile uzajamne garancije političke neovisnosti i teritorijalnog integriteta".³ Ova je ideja prihvaćena tek

¹ P. Renouvin, *Evropska kriza i prvi svjetski rat*. Zagreb, 1965, 543. Usp. B. Jelavich, *History of the Balkans. Twentieth Century*. Cambridge University Press, 1983, 63-71. i V. Ibler, *Rječnik međunarodnog javnog prava*. Zagreb, 1987.

² P. Renouvin, *Evropska kriza...* 543.

³ P. Renouvin, *navedeno djelo*, 550.

uvjetno zbog toga što se većina država bojala definitivne nepromjenjivosti granica. Jer, doista, samo se u malom broju slučajeva granice moglo smatrati neupitnima, i to u pravilu ondje, gdje su se zemljopisne granice i nacionalni osjećaji točno poklapali. Upravo zato su mirovni ugovori trebali izvršiti ovu važnu zadaću.

Raspad Austro-Ugarske Monarhije dao je Južnim Slavenima šansu za ostvarenje samostalnosti, napose pravo na samoodređenje naroda. Nema dvojbe da je nacionalni problem bio jedan od glavnih uzroka koji su pridonijeli bržem i lakšem rušenju zgrade austrougarske državne organizacije 1918. Nacionalno pitanje davalo je pečat svim drugim, ne manje teškim problemima od početka stvaranja Monarhije pa sve do njezina sloma 1918. Premda se nacionalno pitanje u političkom životu ove državne zajednice različito manifestiralo od jednog do drugog naroda, ne znači da je općenito bilo lakše rješivo. Ono se nastojalo riješiti na način poštivanja prirodnog prava kao pitanje slobode svakog naroda unutar jedne državne zajednice i svakog pojedinca unutar društva istodobno. Nažalost, u stvarnosti - barem na primjeru kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno kraljevine Jugoslavije - ono je bilo riješeno daleko nepovoljnije od zamišljenog ideala.

Općenito nepovoljan položaj Hrvata pod vlašću Habsburga manifestirao se dobrim dijelom i zbog njihove rascjepkanosti u više političko-teritorijalnih jedinica: Banskoj Hrvatskoj, Dalmaciji, Istri, Rijeci, Bosni i Hercegovini i užoj Ugarskoj. Uz političko-pravne razlike pojedinih područja, Hrvate je razdvajala i granica između sastavnih dijelova Monarhije u dvije zasebne države s političkim, pravnim i drugim obilježjima koji su bili bitno različiti. Dualistički se sustav već devedesetih godina XIX. stoljeća počinjao potkopavati i ugrožavati s više različitih strana: u njegovim vlastitim institucijama, s ugarske strane, te od strane češke opozicije kao najjačeg protivnika dualizma.⁴ No, premda snažna, češka opozicija nije do prvog svjetskog rata uspijevala okupiti oko sebe ostale podređene narode, poglavito slavenske jer je njihova snaga bila nedovoljna za uspješnu pomoć u otklonu njemačke dominacije. Ipak, unatoč svemu, češka je opozicija uspjela konačno izazvati krizu u austrijskom dijelu Monarhije. Politička nastojanja češke opozicije imala su pozitivnog odjeka u južnoslavenskih naroda (Hrvata, Slovenaca, Srba). Mnogim je političarima češka opozicija služila kao uzor koji je vrijedilo bliže upoznati, pa su otuda mnogobrojni studenti iz južnoslavenskih zemalja došli na studij u Prag. Mnogi će od njih kasnije postati istaknuti političari koji će u svojoj užoj domovini igrati zapaženu ulogu u javnom životu. Iako je početkom XX. stoljeća ova suradnja još sporadična i bez konkretnih političkih i programskih okvira, ipak se ideje o primjeni čeških oblika političkih, gospodarskih, socijalnih i kulturnih djelovanja neprekidno bujale, štoviše, nailazile su na plodno tlo. Implementirati te ideje nije ni bilo osobito teško ima li se na umu živa tradicija o slavenskoj uzajamnosti, osobito aktualna u užoj Hrvatskoj u vrijeme ilirizma. Ova suradnja proširit će se tijekom prvoga svjetskog rata. Unatoč nepovoljnim uvjetima političkog djelovanja, podređenosti i raspršenosti - hrvatski su političari zajedno s češkim pripremali tlo za promjenu političkog pravca u cilju mijenjanja uređenja Monarhije.

Valja istaći da je rat 1914.-1918. stvorio uvjete u kojima se shvaćanje političkih snaga na južnoslavenskom prostoru i načelno stajalište o rješenu pojedinačnih nacionalnih pitanja - moralo konkretizirati kao politička akcija. Ona se vodila na nekoliko razina s različitim viđenjem rješenja nacionalnog pitanja. Jedno takvo rješenje pokušao je ishoditi Jugoslavenski odbor⁵ svojim osnivanjem već početkom 1914. Ova politička organizacija hrvatskih, srpskih i slovenskih emigranata iz Austro-Ugarske vodila je akciju za oslobođenje južnoslavenskih krajeva i njihovo ujedinjenje sa Srbijom i Crnom Gorom. Većina članova ovog odbora smatrala je da ovo ujedinjenje ne bi trebalo uslijediti kao posljedica teritorijalnih ustupaka sila Antante Srbiji i akcija Srbije, već da mora biti rezultat odluke samih tih zemalja, odnosno njihovih naroda.⁶

⁴ R. Lovrenčić, Geneza politike "novog kursa". Zagreb, 1972, 18.

⁵ Usp. N. Stančić, Jugoslavenska i južnoslavenska ideja. Enciklopedija Jugoslavije 6, 1990, 128-144.

⁶ Isto, 142.

Obnavljanjem političkog života, te donošenjem vladareva ukaza o amnestiji⁷ političkih zatvorenika 1917. godine, vratili su se u Zagreb mnogi pripadnici predratne nacionalne omladine koja je sazrijevala u centru češke politike što se opirala njemačkoj dominaciji u Monarhiji.⁸ Zagreb postaje živo središte političkog okupljanja, a politički djelatnici pokreću stara i nova glasila da bi njihovim putem mogli lakše obznaniti svoje ideološke stavove. Uz informativne dnevničke, pojavljuje se list "Obzor" - nekadašnje glasilo Narodne stranke, "Hrvatska riječ", list hrvatsko-srpske koalicije, list "Hrvatska država", glasilo Stranke prava, "Novine", glasilo Pučke stranke, tjednik "Dom", glasilo Hrvatske seljačke stranke koje svoje izlaženje nije ni prekidalo tijekom rata te druge novine i časopisi u kojima se izlažu budući politički ciljevi. Bez obzira na različita opredjeljenja i krajnje neizvjesnu sudbinu Monarhije, može se zaključiti da je svima bila bliska misao o preuređenju Habsburške Monarhije. U toj, gotovo jedinstvenoj potrebi preuređenja državne zajednice, političari su se postepeno diferencirali prema taktici koju su zastupali u odnosu na oživotvorenje zajedničkog narodnog programa. Vodeće mjesto u okupljanju hrvatskih političkih snaga pripalo je Starčevićovoj Stranci prava. Ona je u Hrvatskoj postala nositelj akcija i osnivač ideje koja je išla za osnivanjem institucije Narodnog vijeća,⁹ te odluke da se Jugoslavenski klub u Carevinskom vijeću još tješnje poveže s češkim parlamentarcima. S tim ciljem hrvatski su se političari priključili u Pragu 1918. zajedničkoj akciji političara slavenskih naroda iz Habsburške Monarhije.¹⁰ Njihov susret u Pragu u ožujku 1918. bio je u znaku isticanja potrebe povezanosti čeških i južnoslavenskih političara. Zajednički im je cilj bio stvaranje takvih političkih odnosa u Monarhiji koji bi slavenskim narodima osigurali samostalne i suverene države. Jedan od prisutnih hrvatskih političara na ovom skupu u Pragu istakao je, između ostaloga, i ovo: "Prije sedamdeset godina, 1848. došli su sinovi našeg naroda u Prag da sačuvaju Monarhiju. Danas dolazimo da sačuvamo sebe".¹¹ Ovaj savez sklopljen je u znaku lozinke "Vjernost za vjernost".

Takozvana "Svibanjska deklaracija" od 30. svibnja 1917. godine Jugoslavenskog kluba u Carevinskom vijeću polazila je od ideje jugoslavenskog nacionalnog jedinstva. Tražila je stvaranje države koja bi okupila jugoslavenske zemlje Habsburške Monarhije na temelju prava naroda i kontinuiteta hrvatskog državnog prava. S ostalim državama Monarhije bila bi povezana personalnom unijom. Dakle, bilo je očito da se spomenutom deklaracijom rješenje tražilo unutar Monarhije. Međutim, ovo stajalište ubrzo se promijenilo zbog odbijanja vrhova Monarhije da odustanu od dualističkog uređenja. Tome je također pridonijela politička situacija izazvana oktobarskom revolucijom u Rusiji i prijedloga sovjetske Rusije o sklapanju mira bez aneksije na temelju prava naroda na samoodređenje. Spomenuti razlozi radikalizirali su stav nositelja ideje o rješenju nacionalnog pitanja južnoslavenskih naroda tako da su ga od tada vidjeli u sklopu rješenja toga pitanja. Ovakav stav prihvatili su dijelovi slovenskih, hrvatskih, srpskih i muslimanskih političkih snaga. Njihovo sastajanje u Zagrebu u ožujku 1918. rezultiralo je zahtjevom za konstituiranje federalne države jugoslavenskih naroda izvan Monarhije.¹²

Nakon toga otpočeo je proces stvaranja novih predstavničkih tijela u pojedinim dijelovima Monarhije (narodnih vijeća). Početkom listopada 1918. stvoreno je Narodno vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba. Proglašenjem prekida državnopravnih veza Hrvatske s Ugarskom i Habsburškom Monarhijom, Hrvatski je Sabor proglasio pristupanje budućoj državi svih južnoslavenskih naroda na cjelokupnom etničkom teritoriju. Namjera političkih snaga, okupljenih u Narodnom vijeću, bila je dvojaka: prekinuti legalnu vlast poražene Monarhije na ovim prostorima, i drugo, taj dio prostora osigurati od pretenzija Italije, Mađarske ili Austrije. Valja također istaći da je većina tih političkih snaga osnivanjem Države Slovenaca, Hrvata i Srba htjela stvoriti uvjete u

⁷ J. Horvat, *Politička povijest Hrvatske 1918-1929*. Zagreb, 1938, 21-22.

⁸ R. Lovrenčić, *Geneza...*, 43.

⁹ J. Horvat, *Politička povijest...*, 35.

¹⁰ J. Horvat, navedeno djelo, 40.

¹¹ Isto, 40.

¹² N. Stančić, *Jugoslavenska...*, 143.

kojima bi tim područjima, napose slovenskom i hrvatskom narodu bilo omogućeno da odluku o ujedinjenju sa Srbijom i Crnom Gorom donesu svojom suverenom voljom i temeljem načela o samoodređenju te da ravnopravno utječu na odluke o budućem unutrašnjem uređenju države.

Ukratko ocrtane prilike u kojima su djelovale političke snage u stvaranju nove države jugoslavenskih naroda pokazuju tek djelić problematike s kojom je novostvorena država bila suočena. Tijekom sljedećeg razdoblja čimbenici jugoslavenskog ujedinjenja vodili su borbu za uključivanje cjelovitih slovenskih i hrvatskih etničkih područja u novu državu. Istodobno, vođena je borba oko načina rješavanja unutarnjeg uređenja između pobornika centralističke i federalističke koncepcije države. Bilo kako bilo, činjenica jest da je Država Slovenaca, Hrvata i Srba, odnosno kraljevina Jugoslavija, postala čudna mješavina idealnih ali neostvarenih želja pojedinaca, zemlja u kojoj su uslijed centralističkog i unitarnog koncepta državne politike brutalno bili obespravljani cijeli narodi te gdje se - u skladu s takvom koncepcijom htjelo pod svaku cijenu - od kulturno i politički davno već oblikovanih naroda - umjetno stvoriti jedan narod.

Valja napomenuti da se ponuđena ideja o stvaranju jugoslavenske države - koju smo ukratko izložili kao rješenje nacionalnog pitanja pojedinih naroda na prostoru Austro-Ugarske Monarhije nije uklopala u ratne ciljeve vezila iz tabora Antante. Vjerojatno se čini istina kako vrhovi Antante nisu željeli razbijanje Austro-Ugarske, nego su bili skloniji da je, eventualno smanjenu i preuređenu, sačuvaju. Nitko u vrhovima Antante nije zapravo htio Jugoslaviju - državu nastalu ujedinjenjem - južnoslavenskih zemalja Austro-ugarske sa Srbijom i Crnom Gorom izvan okvira Monarhije.¹³ Štoviše, pokazalo se da su do kraja rata, unatoč svim planovima, tajnim pregovorima i vanjskopoličkim sporazumima koji su se odnosili na budućnost Austro-Ugarske, sile Antante uzimale u obzir smanjenje a ne destrukciju, odnosno likvidaciju Monarhije.

2. IDEJA O TERITORIJALNO-POLITIČKOM POVEZIVANJU ČEŠKE I HRVATSKE: TAKOZVANI KORIDOR

Od svog nastajanja, kao što je ukratko prikazano, položaj nove jugoslavenske države bio je nestabilan i prožet dubokom unutarnjem i vanjskopoličkom krizom. S većinom susjednih zemalja Jugoslavija se nalazila u sporu zbog granica, a njih je trebala riješiti Mirovna konferencija u Parizu. Na Pariškoj konferenciji postavila se mogućnost korekture granica između austrijske i ugarske polovine Monarhije - Cislajtanije i Translajtanije, povučene nakon Nagodbe između Austrije i Ugarske 1867.¹⁴ U središtu se našlo pitanje buduće teritorijalne pripadnosti graničnog područja koje prolazi teritorijem zapadne Ugarske. Ovaj teritorij bio je u času raspada Austro-Ugarske naseljen pretežno nemađarskim življem. S obzirom da su ga nastavili Nijemci (i Hrvati), postao je predmetom borbe između Austrije i Ugarske oko njegove buduće pripadnosti. No, čini se da mu je već desetljeće ranije bila namijenjena zasebna političko-teritorijalna uloga, poznata u novijoj povijesti kao pitanje takozvanog koridora. Pitanje koridora spominje se u hrvatskoj historiografiji,¹⁵ ali ono nije dovoljno jasno osvijetljeno. Ono što je neprijeporno, to je da je ideja o koridoru plod zajedničke zamisli čeških i hrvatskih političara. Vremenski određenje ideje o koridoru također nije utvrđeno, ali je vjerojatno da je ta ideja rođena u prvoj etapi idejnog povezivanja praških i zagrebačkih sveučilištaraca, poznatijih kao pripadnika Napredne omladine koja se političkoj javnosti predstavila spremnošću "na akciju i žrtvu".¹⁶ Krugu Napredne omladine pripadali su

¹³ B. Krizman, Vanjska politika jugoslavenske države 1918-1941. Zagreb, 1975, 5.

¹⁴ B. Krizman, Gradišće na Pariškoj mirovnoj konferenciji 1919-1920. "Nastava povijesti" 4, 1974, 30.

¹⁵ Usp. M. Valentić, Gradišćanski Hrvati od XVI. stoljeća do danas. Zagreb, 1970; M. Valentić, Novija povijest Gradišćanskih Hrvata. Gradišćanski Hrvati, Zagreb, 1974, 15-39; B. Vranješ, Novinstvo gradišćanskih Hrvata do drugog svjetskog rata. "Radovi" 8, 1976, 365-414; B. Krizman, Gradišće na Pariškoj mirovnoj konferenciji 1919-1920. "Nastava povijesti" 4, 1974, 30-42.

Stjepan Radić, Ivan Lorković, Lav Mazzura, Živan Bertić, i drugi.¹⁷ Presudan politički utjecaj izvršio je na njih Tomaš Masaryk, osnivač češkog političkog realizma u čijim su idejama tražili i nalazili smjer trenutnog i budućeg političkog djelovanja.

Uoči svog odlaska u emigraciju pred prvi svjetski rat, Tomaš Masaryk je Ivanu Lorkoviću,¹⁸ utjecajnom prvaku iz hrvatsko-srpske koalicije, vladajuće političke stranke u Hrvatskoj, obrazložio plan stvaranja koridora između buduće češke države i Jugoslavije koji bi išao teritorijem zapadne Ugarske i povezivao Bratislavu s Varaždinom, odnosno od Dunava do Drave, uzduž teritorija zapadne Ugarske (istočno od granice utvrđene Nagodbom 1867.), naseljenog i hrvatskim pučanstvom.¹⁹ Pri tom susretu Masaryk je priznao da plan o koridoru nije njegov i da mu ne izgleda ostvarljiv.²⁰ U svojim uspomenama Masaryk spominje drugi susret s Lorkovićem u Beču na kojemu je Lorković navodno konkretizirao svoje viđenje koridora tako što ga je ucrtao u zemljovid i dao statistički pregled hrvatskih naselja na njegovu području.²¹ Iz istog izvora saznaje se za pozitivan odnos spram planiranog koridora i od strane većine članova hrvatskog dijela Jugoslavenskog odbora s kojima se Masaryk sastao u Rimu. Međutim, Ante Trumbić, predsjednik Jugoslavenskog odbora, izrazio je rezervu na Masarykov prijedlog "o teritorijalnom kontinuitetu između nas na jugu i Češke na sjeveru".²²

Nasuprot interesu hrvatskih i čeških političara za ostvarenje ideje o koridoru, službeni srpski krugovi nisu čak ni u svojim maksimalnim teritorijalnim pretenzijama predviđali njegovo ostvarenje. To nije učinjeno ni 1917. u elaboratu²³ o budućim granicama što ga je Nikola Pašić poslao vrhovnoj komandi u Solunu, niti u Memorandumu srpske vlade o nacionalnim zahtjevima iz 1918.²⁴

Unatoč svemu, ideja o stvaranju koridora, koliko god da je imala i "fantomskih" obilježja, nije zamrla ni nakon svršetka prvog svjetskog rata. Njezinim pobornicima ostaju oni političari koji su, iz objektivnih razloga, slabijim ili jačim intenzitetom, održavali veze s češkim političarima. Svakako da je najistaknutiji među njima bio Stjepan Radić, osnivač Hrvatske pučke seljačke stranke, kasnije Hrvatske republikanske seljačke stranke. Svoju aktivnost na stvaranju koridora je i opisao.²⁵ Zanimljivo je da plan o provedbi koridora Stjepan Radić prvi put spominje tek potkraj 1918., opisujući tu akciju kao svoje "treće putovanje u Prag u godini 1918. radi spoja Hrvatske s Češkom". To je putovanje poduzeo početkom prosinca, dakle nakon što je formalno bila proglašena Država Slovenaca, Hrvata i Srba, što znači da se u krugovima češko-hrvatskih političara još uvijek računalo s mogućnošću ostvarenja ove ideje! Radić je namjeravao, kako sam ističe, "češkim službenim krugovima priopćiti osnovu koju je izradio sa šefom srpske vojničke misije u Zagrebu, pukovnikom Dušanom Simovićem, i prema kojoj bi naši međimurski Hrvati, zajedno s Hrvatima u takozvanom koridoru između Požuna, današnje Bratislave i Varaždina, dakle između Slovačke i Hrvatske, imali osigurati slobodnu i trajnu gospodarsku, željezničku vezu između Čehoslovačke i Jugoslavije".²⁶

Zanimljivo je postaviti pitanje kako je to Stjepan Radić pripremio osnovu i na čemu se ona stvarno temeljila? Sam Radić, naime, u svojoj autobiografiji ne govori o detaljima te akcije koja je na kraju završila neuspjehom.

Delegat srpske vrhovne komande u Zagrebu, potpukovnik Dušan Simović posredovao je na nagovor Stjepana Radića pri Narodnom vijeću oko prijelaza jedne češke brigade i njezinog zapovjednika koja se s albanske granice preko Sarajeva trebala vratiti

¹⁶ R. Lovrenčić, Geneza, 41.

¹⁷ isto, 42.

¹⁸ B. Krizman, Gradišće..., 31.

¹⁹ B. Krizman, navedeno djelo, 31.

²⁰ isto, 31.

²¹ isto, 31.

²² isto, 31.

²³ Usp. D. Šepić, Trumbićev "Dnevnik". "Historijski pregled" 2, 1959, 183.

²⁴ B. Krizman, navedeno djelo, 32-33.

²⁵ Usp. S. Radić, Politički spisi. Autobiografija. "Moj treći put u Prag u godini 1918. radi spoja Hrvatske s Češkom". Članci, govori, rasprave. Priredio Z. Kulundžić. Zagreb, 1971, 91-92.

²⁶ S. Radić, navedeno djelo, 91.

u Češku. Radić je iskoristio trenutak da, uz pomoć Dušana Simovića, ostvari ideju koridora tako što bi brigada, uz dozvolu Narodnog vijeća, pod izgovorom povratka kući pješera pravcem Varaždin - Čakovec - Szombathely - Sopron - Bratislava, zauzela sjeverni dio budućeg zamišljenog koridora. Simović je predlagao da čete Narodnog vijeća, bude li potrebno, pomognu češkoj brigadi u toj akciji, te da ujedno okupiraju Međimurje, Prekomurje i južni dio koridora.²⁷ Ovaj prijedlog je propao nakon što ga je vlada u Zagrebu odbacila naredivši da se češka brigada razoruža i da se u svoju domovinu vrati željezničkim pravcem preko Maribora, Graza i Beča.²⁸

Ovaj neuspješan pokušaj nije ipak obeshrabrio Radića. On je i nadalje nastojao oko nastavljajnja akcije za koju je bilo očito da ima sve manje šansi. Radić neuspjeh svoje misije u Pragu ne pripisuje češkoj strani, naprotiv, dokazivao je kako su naj-utjecajniji vrhovi češke vlade oduševljeno prihvatili njegovu ideju i čak ugovorili tehničke i organizacijske detalje oko njezine provedbe. Radić je smatrao da je ideja o koridoru zapravo bila uprošastena u Hrvatskoj, jer je doznao da je Svetozar Pribičević (ministar policije) "cijelu stvar osujetio, jer da nema nikakvoga smisla".²⁹ Čini se da je Radić bio svjestan kako su njegovu akciju zapravo onemogućile unitarističko-centralističke snage koje su već prvih dana nakon ujedinijenja pokazale smjer svoje unutarnje politike i onemogućile bilo kakvu samostalnu političku akciju iz Hrvatske, bez obzira koliko bila ostvarljiva. Događaj koji se zbilo petog prosinca 1918. "kad su hrvatski vojnici na Jelačićevu trgu bili postrjeljani kao najprostije bundžije" i tako zapravo "uzeo svaku moralnu podlogu ovako zamašnom pothvatu",³⁰ potvrdio je Radićevo gledište.

Niti ova propala akcija oko pokušaja stvaranja koridora između Češke i Hrvatske nije ipak promijenila Radićevo gledište o korisnosti njegova stvaranja. Pretpostavke za to Radić je nalazio na međunarodnom planu. Vjerovao je da će se na Mirovnoj konferenciji u Parizu riješiti ne samo međunarodne granice buduće države, već i njezino unutarnje uređenje na onim načelima koja je Wilson obećao europskim narodima. U tom svjetlu valja promatrati memorandum koji je Radić osobno uputio predsjedniku Wilsonu tražeći njime pravo na samoodređenje hrvatskog naroda. U programatskom članku pod naslovom "Republika", objavljenom u listu "Dom", ponovo je aktualizirao pitanje koridora, tvrdeći kako "je već posve stalno da će Hrvatska preko Međimurja i Prekomurja graničiti s Češkom tamo na Dunavu kod Požuna".³¹

Pitanje koridora bilo je prisutno u hrvatskom tisku, osobito za vrijeme trajanja Mirovne konferencije u Parizu. Bilo je, naime, očito da će se ovaj problem rješavati u sklopu pitanja o povlačenju granica, a rješavalo bi se dogovorom između velikih sila za diplomatskim stolom. Utjecaj pojedinih zemalja trebao je odlučiti o promjenama globalnih odnosa u Europi, napose u Podunavlju i na balkanskom prostoru gdje je i formirano više novih država. Nije stoga čudno da su pojedina glasila, u skladu sa svojim političkim programom, nastojala pridobiti javno mnijenje za ona politička rješenja koja su zastupali njihovi politički prvaci. List "Obzor", blizak gledištima hrvatsko-srpske koalicije, izvještavao je o tijeku Mirovne konferencije u Parizu prateći s naglašenim simpatijama nastojanja čeških političara oko uspostave koridora. "Obzor" je podržavao onaj smjer koji je išao za uspostavljanjem novog državnog teritorija za slavenske narode u Monarhiji, ne krijući svoj protuaustrijski stav. Zato je bio i razumljiv "Obzorov" interes za rješenje pitanja razgraničenja teritorija zapadnougarskih županija. Ovo pitanje bilo je nametnuto kao jedno od najakutnijih, a istovremeno se doticalo i problematike koridora. Ono se također naveliko razmatralo i u austrijskom i mađarskom tisku. Svakako da su njime bili zahvaćeni i interesi hrvatske manjine koja je nastavala prostor koridora više od četiri stoljeća a čija su stremljenja, politički i društveni položaj bili

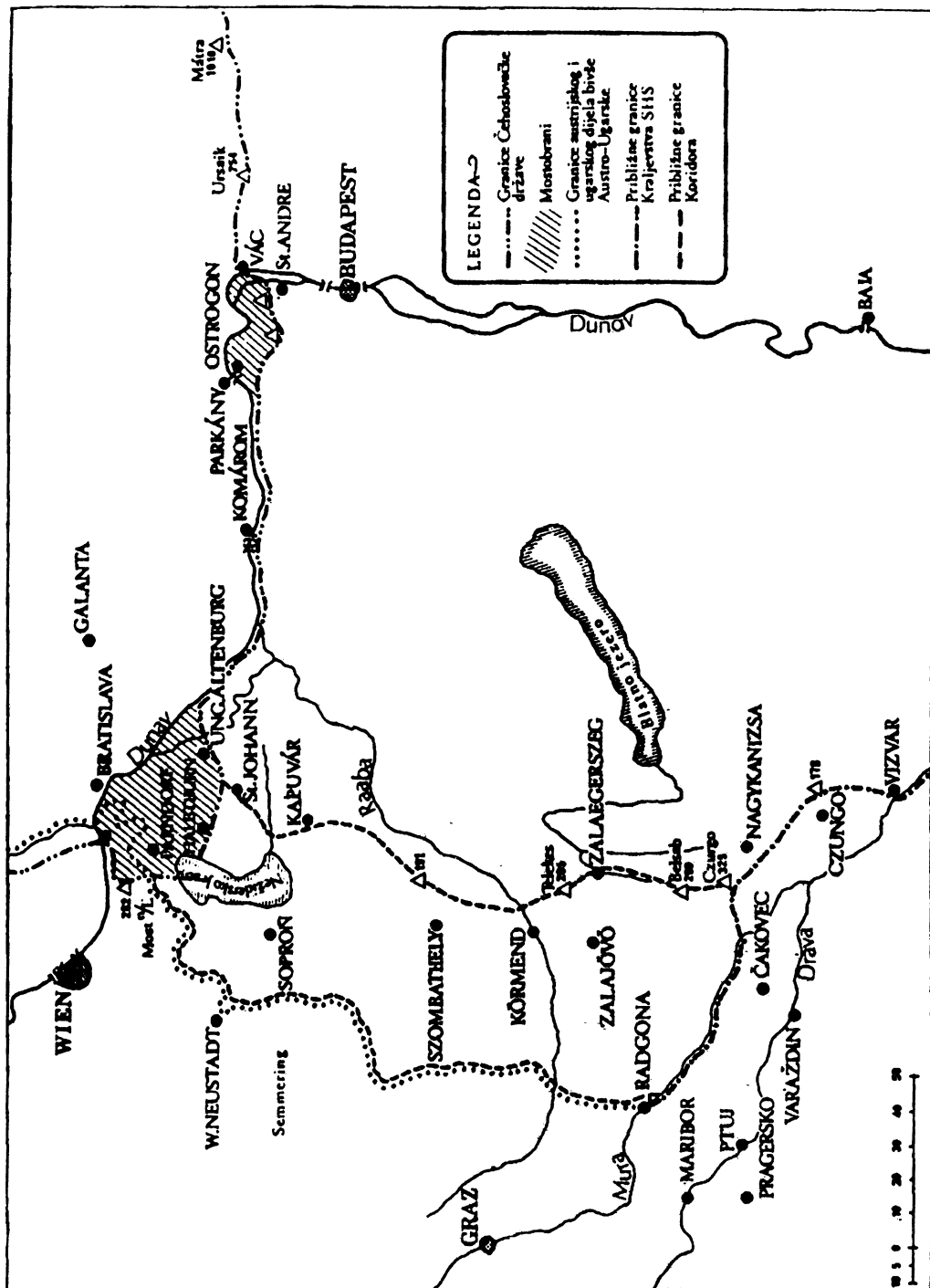
²⁷ B. Krizman, Gradišće..., 35.

²⁸ B. Krizman, navedeno djelo, 35. Također usp. B. Boban, Stjepan Radić - opus, utjecaji i dodiri. "Radovi" 22, 1989, 187.

²⁹ S. Radić, navedeno djelo, 92.

³⁰ isto, 92.

³¹ S. Radić, Republika ili slobodna narodna država i konstituanta ili narodni revolucionarni sabor. "Dom" br. 52, 1918. Usp. također S. Radić, Politički spisi..., 343.

Izvor: B. Krizman, Gradišće na Pariškoj mirovnoj konferenciji 1919-1920. "Nastava povijesti" 4, 1974., 37.

malo poznati u hrvatskoj javnosti. "Obzor" je, uz Radićev list "Dom", bio jedan od rijetkih listova koji je s vremena na vrijeme informirao javnost o problemima hrvatske dijasporne. U trenutku političkih promjena list je podržavao Hrvate u njihovu suprotstavljanju austrijskim aspiracijama na spomenute županije, budući da je, uz mađarsko stanovništvo - koje je bilo u manjini - na tom prostoru živjelo najviše Nijemaca. U broju od 21. studenoga 1918. "Obzor" je prenio članak šopronskog odvjetnika, Stjepana Pinezića, jednog od političkih prvaka među Hrvatima zapadne Ugarske, urednika "Naših novina", tada jedinog svjetovnog glasila na hrvatskom jeziku koji se tiskao u zapadnougarskom gradu Gyoru. Premda nije naveden izvor, vrlo je vjerojatno da je "Obzor" spomenuti članak prenio iz "Naših novina". Jer, upravo nekako u isto vrijeme započela je među Hrvatima politička akcija koju su "Naše novine" pokrenule formiranjem Hrvatskog narodnog vijeća, svojevrsnog političkog predstavničkog foruma koji je trebao okupiti Hrvate na opciji ostajanja u okviru ugarskog teritorija, odnosno nove države Mađarske. "Mi ne smijemo dopustiti da Nijemci bace na Hrvate svoje mreže" - prenosi "Obzor" Pinezićeve riječi kao apel - jer "bi ovaj narod, koji je kroz stoljeća mogao očuvati u Ugarskoj osobine svoga jezika i svoje kulture, utonuo u moru njemačkog naroda", poručuje se staroj domovini.³²

3. HRVATSKA DIJASPORA U POGRANIČNOM PODRUČJU AUSTRIJE, MAĐARSKE I SLOVAČKE: TIJEK DRUŠTVENIH PROMJENA

Kroz pitanje koridora, Hrvati iz zapadne Ugarske, posve neočekivano, ušli su u europsku političku kombinatoriku. Stoljećima živeći na području što se i bukvalno određivalo kao europska periferija, hrvatska manjina je za Europu bila gotovo nepoznata. Ova ocjena vrijedila je dugo vremena i za Hrvatsku. Zanimljivo je da je zbog vrlo slabih veza sa starom domovinom, u samih zapadnougarskih Hrvata bilo uvriježeno mišljenje da su oni Hrvati a mi u Hrvatskoj - Hrvačani! Godine 1929. u Hrvatskim se novinama u Gradišću moglo pročitati: "Još pred nekoliko let se je mislilo i govorilo od Hrvačanov i od Hrvatov med našim narodom. Danas se zna da su i Hrvačani Hrvati".³³

Svoj povijesni početak na prostoru nekadašnje zapadne Ugarske, Donje Austrije, Slovačke i Moravske, bilježe Hrvati tridesetih godina XVI.³⁴ stoljeća: tada započinje gotovo stoljetni proces što spontan, što organiziranih seoba pred nadirućom turskom opasnošću. Ova seoba, u znanstvenoj literaturi opravdano nazvana velikom seljačkom seobom, osim pretežno seljačkog, nosila je u sebi i druge socijalne elemente. Premda brojem slabi, po svojoj su funkciji ovi drugi elementi ipak imali utjecaja među Hrvatima u novonaseljenim područjima. Pri tome poglavito mislimo na sloj srednjeg i nižeg plemstva što je od ugarskih veleposjednika dobio manje posjede (servitores), slobodne plemićke kurije (oslobođene feudalnih davanja), ili pak službu u upravi ili vojsci (familiares).³⁵ Ipak je nedvojbeno da je najveći dio hrvatskog pučanstva pripadao seljačkom staležu i da je tijekom stoljeća sve više gubio ionako slab vodeći socijalni sloj. Nedostatak srednjeg i nižeg plemstva u srednjem vijeku, te građanstva u XIX. stoljeću u doba nacionalne integracije, Hrvatskoj je manjini nadomjestilo jačanje katoličke crkve iz čijeg će krila nastati sloj duhovne inteligencije koja će s naprednim učiteljima preuzeti i izvršiti zadaću narodnog preporoda. Tako će Hrvati uspjeti očuvati obilježja svog nacionalnog identiteta: bogatstvo usmene književnosti, čakavskog dijalekta i ikavskog govora.

³² S. Pinezich, Njemačko svojatanje zapadne Ugarske. Šopronjska županija Hrvati i njemački zahtjevi. "Obzor" od 21. 11. 1918.

³³ "Hrvatske novine" - Glasnik gradišćanskih Hrvatov, br. 29, 1929, str.

³⁴ Usp. M. Valentić, Turski ratovi i velike seobe Hrvata u XV. i XVI. stoljeću. Gradišćanski Hrvati 1533-1983. Zagreb, 1984, 5-15.

³⁵ F. Tobler, K strukturi iseljenoga hrvatskoga sridnjega i niskoga plemstva u 16. st. i "familiares" problem. Symposion croaticon - Gradišćanski Hrvati - Die Burgenlandischen Kroaten. Beč, 1974, 39-45.

Proces nacionalne emancipacije zapadnougarskih Hrvata započeo je mađarskim zakonom o nacionalnostima 1868. On je omogućio uskom sloju svećenika i učitelja aktiviranje na hratskom jeziku. Na prijelazu stoljeća intelektualni krug oko svećenika Mate Meršića Miloradića izgradio je novu hrvatsku svijest šireći ideje jezične, kulturne i nacionalne integracije.³⁶

Gospodarski i društveni dodiri s Mađarima i Nijemcima na ovom prostoru bili su slabi, a ostvarivali su se uglavnom sezonskim zapošljavanjem, trajanjem vojne službe ili hodočašćenjima. Početkom XX. stoljeća, unatoč nekim razlikama što su ih stvarale upravno-teritorijalne organizacije, ili mješoviti sastav pučanstva u pojedinim naseljima, Hrvati su učvrstili obilježja svoje nacionalne pripadnosti, a socijalna im je struktura bila neznatno diferencirana.³⁷ Većina žitelja živjela je od zemljodjelstva i sitne agrarne trgovine, sezonskog rada na gospoštijama, kao sluge i radnici u industriji u Beču, Novom Mjestu ili duž željezničke pruge do južne granice. Trgovaca i obrtnika bilo je malo, a također i inteligencije, koja se, uz iznimku svećenika i učitelja, i najbrže mađarizirala.

Demografski razvoj Hrvata na prostoru zapadne Ugarske, odnosno današnjeg Gradišća, bio je izrazito nepovoljan. Brojčani podaci iz popisa žiteljstva pokazuju razmjerno skroman rast u razdoblju od 1880. do 1910. unatoč visokoj natalitetnoj stopi: od 41.063 (1880.) porastao je njihov broj na 43.633 (1910.).³⁸ Takvoj slici najviše su pridonijeli asimilacijski i dezintegracijski procesi, te naglašeno iseljavanje u prekomorske zemlje. Uoči prvog svjetskog rata Hrvati su se sveli uglavnom u četiri hrvatska otoka: Hacı - po nekoliko sela u današnjem sjeverozapadnom Gradišću, Slovačkoj i Mađarskoj; Poljanci - zapadno od Nežiderskog jezera; Dolinci - u selima srednjeg Gradišća, te Štoji - u južnom Gradišću kojima pripadaju i potomci hrvatskih Vlaha.³⁹

Na kratko prikazanoj kulturno-gospodarskoj osnovi zapadnougarski Hrvati dočekali su svršetak prvog svjetskog rata. Moguće geopolitičke promjene podijelile su ionako malobrojnu inteligenciju. Na to je utjecala i veoma živa propagandna aktivnost austrijske i mađarske strane pa se u javnosti stvorio dojam kako su Hrvati postali jezičac na vagi, tj. da će o njihovu držanju u velikoj mjeri ovisiti uspjeh jedne ili druge propagande.⁴⁰ Projekt koridora, o kome se u javnosti također govorilo kao o mogućem rješenju, Hrvati su odbacili bojeći se dijeljenja svog etničkog korpusa. U "Našim novinama" pokrenuta je prava kampanja protiv projekta koridora, te se s tim u svezi moglo pročitati: "Čehi i Hrvati su se za nas ur pogodili. Mi od Požona početo, prik vse Mošonske, Šopronske i Železanske županije doli do Mure ćemo bit njev koridor, njev hodnik, kude ćedu oni gori-doli prohajat. Nas ćedu raspilit, i ćedu si prik Uger načinit berv - polovicu ćedu si zet Čehi, polovicu hervačani. (...) A najpervo ćemo serčano stupnut, krajpehnut jednoga i drugoga, ter im po hervatsku reć: poj kraj! Mira mi daj! Pak se poglejmo, da gdo smo i ča smo? A mi smo hervati na Ugri".⁴¹

Strah od moguće teritorijalne podjele bio je toliki da su Hrvati bili pozivani na otpor u slučaju da češka vojska pokuša zaposjesti te krajeve.⁴²

Ideja o uspostavi koridora nije se javila kao jedino prijeteeće rješenje za zapadnougarske Hrvate. Gotovo jednako neprihvatljivo bilo je i teritorijalno razgraničenje između novostvorenih država - Austrije i Mađarske. Krug oko župnika Mate Meršića zalagao se preko Hrvatskog narodnog vijeća za ostajanje Hrvata u Mađarskoj. Višestruki su

³⁶ M. Valentić, Gradišćanski Hrvati od XVI. stoljeća do danas. Zagreb, 1970, 30.

³⁷ A. Suppan, Gradišćanski Hrvati. Integracija i asimilacija u 20. stoljeću. U povodu 450. godišnjice doseljenja. "Radovi" 16, 1983, 15.

³⁸ A. Suppan, navedeno djelo, 11.

³⁹ isto, 11.

⁴⁰ M. Valentić, Novija povijest..., 19.

⁴¹ "Naše novine" 47, 1918, 1.

⁴² Š. Emrich, Uloga novin u političkom gibanju. Novine i časopisi Gradišćanskih Hrvatov. Željezno, 1985, 30.

bili razlozi ovakvom stavu. Hrvati su se bojali rješenja koje bi ih smjestilo u državno-politički okvir Austrije, vjerujući da bi im on pružao manje perspektive za očuvanje hrvatskog identiteta. Malobrojni sloj pretežno crkvene inteligencije bio je blizak programu Kršćansosocijalne stranke pa je iskazivao nepovjerenje programu austrijskih socijalista, koji bi, dođu li na vlast, navodno mogli ukinuti njihovo pravo na manjinsko obrazovanje, suziti sektor privatnog gospodarstva, zabraniti vjeronauk u javnim školama i sl. Odgojena u mađarskim školama, inteligencija je zapravo bila promađarski orijentirana, slabo je poznavala njemački jezik i bojala se germanizacije. Hrvti poljodjelci bojali su se promjene države u kojoj bi slabo znali jezik i u kojoj "jesu već fabrike, delaći, socijaliste, ter čedu takove zakone donašati ki će njim, delaćem bit ugodniji".⁴³ Dio sezonskih radnika i putujućih trgovaca poljoprivrednim proizvodima nije imao većih konflikata s poslodavcima i kolegama radnicima u Austriji, osim toga austrijski gradovi bili su im povoljno tržište i izvor prihoda pa su, iz pretežno gospodarskih razloga, bili za priključenje Austriji. Njihovom stavu pridonijeli su Kunova diktatura i Hortyjev režim u Mađarskoj.

Pitanje pripojenja zapadnougarskih Hrvata riješeno je 1921. međudržavnim memorandumom na osnovu kojega je veći dio područja pripao Austriji, a uređenjem međudržavne granice 1922. osam hrvatskih općina ostalo je u Mađarskoj.⁴⁴ Izgubivši grad Sopron, Hrvati su ostali bez svog upravnog, kulturnog i prometnog središta. Ovaj gubitak nije se mogao nadomjestiti jer su Hrvati podijeljeni u dvije države. Osnivanjem pokrajine Burgenland 1921.⁴⁵ kojoj su Hrvati dali odgovarajuće hrvatsko ime - Gradišće, počinje za njih novo razdoblje borbe za kulturno i socijalno priznanje.

4. PITANJE KORIDORA NA MIROVNOJ KONFERENCIJI U PARIZU

S obzirom na naznačena neriješena pitanja vanjske politike nove jugoslavenske države, Mirovnoj konferenciji u Parizu pridavano je u hrvatskoj javnosti izuzetno značenje. Očekivalo se da će ona riješiti pitanje Mađarske koja je "u kratko vrijeme svršila u boljševičkim vodama", a također i Austrije koja "istrošena i gladna stoji pred golemim za nju pitanjem da li bi pristupila Njemačkoj i preuzela na se sav odium Antante ili bi pokušala i dalje živjeti samostalnim životom".⁴⁶

U analizama i razmišljanjima o vanjskopolitičkim faktorima, hrvatski su politički djelatnici prije svega imali na umu produbljenje veza između država koje su bile stvorene na ruševinama Monarhije: među njima je u tom trenutku bila najvažnija Čehoslovačka. Za čitavog trajanja Pariške konferencije (od siječnja 1919. do siječnja 1920.) bilo je neizvjesno kako će izgledati konačni mirovni sporazumi s pobijedenim državama, odnosno da li će dotične države bezuvjetno na njih i pristati. Primjerice, "Obzor" je smatrao da bi "bratstvo naroda i slavenska solidarnost s Česima bile tek pusta gesla kad to ne bi bila podloga za realnu sporazumnju politiku".⁴⁷

"Obzor" je sustavno pratio mnogostranu djelatnost čeških političara. Njihova dinamična, energična i uporna politička aktivnost, mogla je, prema mišljenju lista, Hrvatima služiti za uzor, no ne samo zato jer je predstavljala bliski primjer, već i zbog toga što su češke političke snage jedine bile kadre izboriti one ciljeve koje su hrvatski i češki političari stavili u središte svojih nastojanja. Stoga nije slučajno da je "Obzor", prenoseći dijelove govora sa sjednice Narodne skupštine čehoslovačke Republike, donio i slijedeću misao: "Zato ćemo nastojati da stupimo u prijateljske odnošaje sa svojim slavenskim susjedima i to u prvom redu s Poljacima i Jugoslavenima. (...) Da uzognemo graničiti neposredno s jugoslavenskom državom, prirodna je nužda da si stvorimo umjetnu vezu, tj. koridor. To bi bio najbliži put".⁴⁸

⁴³ "Naše novine" 47, 1918, 1.

⁴⁴ A. Suppan, navedeno djelo, 19-20.

⁴⁵ B. Vranješ, navedeno djelo, 374.

⁴⁶ "Obzor" od 16. IV. 1919.

⁴⁷ "Obzor" od 16. IV. 1919.

⁴⁸ "Obzor" od 16. IV. 1919.

Osvrćući se na obljetnicu skupa čeških i hrvatskih političara u Pragu u ožujku 1918. kad su pod geslom "vjernost za vjernost zajednički rušili Monarhiju", "Obzor" konstatira kako su i nakon formiranja novih država na području bivše Austro-Ugarske ipak ostala neriješena tri bitna vanjsko-politička pitanja: prvo, u kakav će odnos s Austrijom i Mađarskom doći Država SHS, drugo, međusobni odnos jugoslavenske države i Čehoslovačke koji se konkretizirao u pitanju koridora, te treće, pitanje jadranskih luka, odnosno razgraničenje s Italijom. U svezi s pitanjem koridora "Obzor" ističe: "Glavno je pitanje što Česi misle o podunavskoj konfederaciji, hoće li oni ući u tu kombinaciju i žele li oni da i naša država uđe u tu kombinaciju. O provedbi te ideje naravno da onda ovisi i konačna likvidacija Austrije. i pitanje koridora između Zagreba i Požuna. Nadamo se da će nam i uspjeti da saobraćaj između Čeha i nas čim prije uspostavimo..."⁴⁹

Na Mirovnu konferenciju u Pariz upućena je delegacija novostvorene Države Slovenaca, Hrvata i Srba. U cilju rješavanja teritorijalnih zahtjeva, delegacija je - za internu upotrebu - izradila elaborat pod naslovom "O kontaktu s Republikom Čehoslovačkom".⁵⁰ Jedan od njezinih članova, dr. Josip Smodlaka, zalagao se za primjenu etničkog načela u budućem određivanju granica na Mirovnoj konferenciji, te pomognut već prijašnjim suzdržanim stavom Ante Trumbića, tadašnjeg ministra vanjskih poslova, usprotivio se ideji stvaranja koridora između Čehoslovačke i Države Slovenaca, Hrvata i Srba. Delegacija Države SHS prepustila je čehoslovačkoj delegaciji da ona na Mirovnoj konferenciji iznese ideju o koridoru, a u svom memorandumu o teritorijalnim zahtjevima ideja koridora nije bila spomenuta.⁵¹ Čehoslovački političari iskoristili su priliku za iznošenje ideje o uspostavi koridora, plasiravši je najprije kao sugestiju za razmišljanje. Koridor bi, prema tumačenju čehoslovačke delegacije, oslobodio Republiku Čehoslovačku njemačko-mađarskog pritiska, a njime bi upravljale jedna ili druga vlada ili pak Društvo naroda. Ovaj prijedlog čehoslovačkih političara, a zatim i poseban memorandum čehoslovačke vlade u diplomatsko-državnoj proceduri, nije imao povoljan ishod. Specijalni komitet za čehoslovačka pitanja na Mirovnoj konferenciji odbacio je prijedlog koridora založivši se za uspostavu određenih konvencija kojima bi se osigurale gospodarske veze (željezničke i plovne) između dviju država.

Iz navedenog, bilo je jasno da su izgledi čeških i slovačkih političara da dobiju međunarodnu podršku za ostvarenje ideje koridora bili mali, napose ima li se u vidu negativan stav Sjedinjenih Američkih Država, te veta koji je Italija stavila na prijedlog češkog političara Beneša.⁵² Tako je zamisao i prijedlog o koridoru definitivno bio skinut s dnevnog reda Mirovne konferencije u Parizu.

Neuspjeh oko stvaranja koridora dao je mogućnost Austriji da pokrene zahtjev o reviziji granice na Leithi iz 1867. što bi značilo da bi tamošnji Hrvati pripali Austriji. Ostvarenje ovog zahtjeva Austrija je postigla mirovnim ugovorom u Saint Germainu 1919.⁵³ Austriji je pripalo područje s onu stranu Leithe što danas čini pokrajinu Gradišće.

Javno mnijenje u Hrvatskoj reagiralo je na propalu inicijativu u Parizu. "Obzor" je držao da je jugoslavenska strana doživjela dvostruki neuspjeh, jer su Slovenci izgubili Celovec, pa prema tome i važan željeznički spoj, i jer direktne veze između Čehoslovačke i Hrvatske neće biti. "Obzor" je prenio Benešov govor sa sjednice Narodne skupštine u kojemu je on potanko objasnio razloge zbog kojih je propao prijedlog o koridoru. Na kraju, list je prenio Benešovu izjavu kako "je bilo od važnosti da se o tom pitanju raspravljalo, makar nijesmo uspjeli".⁵⁴

⁴⁹ "Obzor" od 16. IV. 1919.

⁵⁰ B. Krizman, Gradišća..., 35-36.

⁵¹ B. Krizman, navedeno djelo, 36.

⁵² isto, 42.

⁵³ isto, 38.

⁵⁴ "Obzor" od 2. X. 1919.

Identično je reagirala i "Riječ" prenoseći također Benešov govor. Nakon višemjesečne šutnje "Riječ" je ponovo dotakla problem jugoslavensko-čeških odnosa kroz pitanje koridora tvrdeći "da je kod nas zaspala ova tema onda kad je zaspao onaj koridor. Nije tako kod Čeha" - poručuje list. "Oni podržavaju koridor i nude nam ga sa svoje strane, - nude nam koridor duha".⁵⁵

Z u s a m m e n f a s s u n g

Die Frage des sogenannten Korridors trat unter komplizierten politischen Bedingungen und unmittelbar nach dem Ersten Weltkrieg auf, als eine neue Landkarte Europas geschaffen wurde. Die Erfinder der Idee des Korridors, der territorial (wirtschaftlich und verkehrstechnisch) die Tschechoslowakei und Kroatien ausgehend von Bratislava mit Varazdin verbinden hätte sollen, waren tschechische politische Emigranten, und diese Idee fand unter serbischen und kroatischen Politikern auch Anhänger. Von dieser Frage war die kroatische Minderheit unerwartet betroffen, die seit dem XVI. Jh. auf dem Gebiet des damaligen Westungarn entlang der Grenze lebte, die durch den Korridor erfaßt hätte werden sollen.

Im Artikel wird der Stand unmittelbar nach dem Ersten Weltkrieg in Kroatien und im Raum Westungarns analysiert, es wird die öffentliche Meinung dargelegt und die Aktivitäten einiger Politiker, insbesondere die von Stjepan Radic, der an der Errichtung des Korridors arbeitete, der die Burgenländer Kroaten verbinden sollte und schließlich sehen wir den Mißerfolg der gesamten Aktion bei der Friedenskonferenz in Paris.

---

⁵⁵ "Riječ" od 28. 12. 1919.

UDK 949.713

ISSN 0353-295 X

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

R A D O V I

VOL. 25

Z A G R E B

1992.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Zagreb - Humanističke i društvene znanosti, Zagreb, Krčka ul. 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu R Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis "Radovi" oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije R Hrvatske pod br. UP-547/2-84-1984.